

Agenda – Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol

---

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 2 – y Senedd	Sarah Beasley
Dyddiad: Dydd Mercher, 27 Ionawr 2016	Clerc y Pwyllgor 0300 200 6565
Amser: 09.00	SeneddCCLLL@Cynulliad.Cymru

---

1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau a dirprwyon

2 Ymchwiliad i Dlodi yng Nghymru: dulliau o drechu tlodi yn y gymuned: y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi

(09.00 – 10.00)

(Tudalennau 1 – 21)

Lesley Griffiths AC, y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi

Eleanor Marks, Cyfarwyddwr, Cymunedau a Threchu Tlodi

Maureen Howell, Dirprwy Gyfarwyddwr, Threchu Tlodi

Break (10.00 – 10.05)

3 Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ar ei newydd wedd: y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi

(10.05 – 11.00)

(Tudalennau 22 – 47)

Lesley Griffiths AC, y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi

Chris Gittins, Pennaeth Yr Uned Chynhwysiant Ariannol

Eleanor Marks, Cyfarwyddwr, Cymunedau a Threchu Tlodi

4 Papurau i'w nodi

(Tudalennau 48 – 50)

- 5 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y cyhoedd o weddill y cyfarfod**

- 6 Ymchwiliad i Dlodi yng Nghymru: dulliau o drechu tlodi yn y gymuned: trafod tystiolaeth y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi**
(11.00 – 11.15)

- 7 Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ar ei newydd wedd: trafod tystiolaeth y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi**
(11.15 – 11.30)

- 8 Craffu ar gyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2016/17: ystyried llythyrau drafft at y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi, y Gweinidog Cyllid a Busnes y Llywodraeth, a'r y Dirprwy Weinidog Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth**
(11:30–12:00)

- 9 Ystyried Cynnig Cydsyniad Deddfwriaethol o ran y Bil Tai a Chynllunio: rhyddfrenio ac estyn prydlesau hir – trafod yr adroddiad drafft**
(12.00 – 12.05) (Tudalennau 51 – 52)

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Cyflwyniad

1. Diben y papur hwn yw cynnig tystiolaeth i'r Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol mewn perthynas ag Elfen 4 yr Ymchwiliad i Dlodi – dulliau o drechu tlodi yn y gymuned.

Dull Llywodraeth Cymru o drechu tlodi

2. Mae trechu tlodi yn flaenoriaeth sylfaenol i bob un o adrannau Llywodraeth Cymru. Rydym wedi sicrhau ein bod yn ystyried aelwydydd sydd ag incwm isel yn y polisïau a'r rhaglenni yr ydym wedi'u datblygu, a byddwn yn parhau i wneud hynny.
3. Mae ein hymrwymiad i gydraddoldeb yn sail i bopeth a wnawn, a dyna pam y mae trechu tlodi ac ymdrin â chanlyniadau, sy'n gyffredinol yn waeth ar gyfer y rhai hynny sy'n byw mewn tlodi, yn flaenoriaeth inni. Fel Llywodraeth, rydym am sicrhau bod gan bawb (er gwaethaf eu cefndir, eu hincwm, neu le y maent yn byw) yr un cyfleoedd ag unrhyw un arall i lwyddo, yr un cyfle cyfartal i gael cymorth gan y gwasanaethau sydd eu hangen arnynt, gan gynnwys sicrhau bod eu hamgylchedd lleol yn un dymunol a diogel.
4. Rhaglenni a chyllidebau prif ffrwd yw ein prif ddulliau o gyflawni hynny - ac maent yn chwarae rôl allweddol mewn perthynas â threchu tlodi a lleihau effeithiau tlodi. Mae gwneud y penderfyniadau iawn am fuddsoddi'n sylweddol ym meysydd allweddol polisïau datganoledig yn hanfodol, oherwydd gall y rhai hynny sy'n byw mewn tlodi elwa mewn modd anghyfartal.
5. Dyma rai enghreifftiau:
  - Dros y pedair blynedd diwethaf, rydym wedi creu neu diogelu 150,000 o swyddi yng Nghymru, tra bo nifer y bobl sydd mewn gwaith yng Nghymru bron â bod y nifer isaf erioed. Mae creu swyddi a sicrhau twf yn ganolog i'n hymdrechion i wella ffyniant pobl Cymru. Cyflogaeth yw'r ffordd orau allan o dlodi.
  - Bydd cyflwyno prosiect Plentyn Iach Cymru yn sicrhau bod rhaglen gofal iechyd graidd gyson a chyffredinol i Gymru gyfan ar gyfer y blynyddoedd cynnar. Gall y rhai hynny sy'n byw mewn tlodi, ac sydd fwyaf mewn perygl o brofi canlyniadau gwaeth yn ystod cyfnod pwysig y blynyddoedd cynnar, elwa'n benodol ar y rhaglen honno.
  - Mae Safon Ansawdd Tai Cymru yn sicrhau bod pob landlord cymdeithasol yn gwella eu stoc o dai, fel eu bod yn cyrraedd lefel dderbyniol erbyn 2020. Bydd hynny'n golygu bod gan bob tenant cymdeithasol gartref boddhaol, sydd yn ôl y dystiolaeth yn gallu diogelu pobl rhag canlyniadau gwaeth o ran iechyd ac addysg.

- Ers mis Ionawr 2015, mae system categoreiddio ysgolion wedi bod ar waith i ganfod yr ysgolion hynny sydd fwyaf angen cymorth ac arweiniad i wella. Mae perfformiad addysgol dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim (eFSM), yn elfen bwysig o'r dadansoddiad hwnnw. Os bydd perfformiad dysgwyr eFSM yn yr ysgol yn is na'r hyn a ddisgwylir, mae'r ysgol honno'n cael ei nodi'n un sydd angen cymorth ychwanegol.
  - Bydd Deddf Tai (Cymru) 2014 yn sicrhau bod mwy yn cael ei wneud gan yr Awdurdodau Lleol a'u partneriaid i helpu pobl sy'n ddigartref, neu mewn perygl o fod yn ddigartref.
6. Mae'r rhaglenni penodol sy'n ymwneud â threchu tlodi a gaiff eu hariannu gan Lywodraeth Cymru, yn cydweithio â gwasanaethau prif ffrwd. Mae ein rhaglenni tlodi, y rhai sy'n seiliedig ar le a'r rhai nad ydynt yn seiliedig ar le, yn ychwanegu at yr hyn y mae gwasanaethau prif ffrwd yn ei gynnig, sef cymorth ychwanegol i'r cymunedau a'r unigolion hynny sydd fwyaf mewn angen.

Rhaglenni tlodi sy'n seiliedig ar le

7. Drwy wasanaethau prif ffrwd a thrwy raglenni penodol, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i weithio ar y cyd â chymunedau i sicrhau eu bod yn gydlynol, yn gadarn, yn gallu addasu i newid a gweithio mewn modd cydweithredol i leihau effeithiau tlodi. Mae gennym nifer o ddulliau i drechu problem gymhleth tlodi, ac mae cydweithio â chymunedau yn rhan bwysig iawn o hynny.
8. Rydym o'r farn mai'r ffordd orau o drechu tlodi yw drwy ddefnyddio cymysgedd o raglenni cyffredinol a rhai sy'n seiliedig ar le. Mae hynny'n caniatáu inni gyrraedd cynifer o'r bobl hynny sydd angen cymorth ag sy'n bosibl, yn rhoi inni'r cyfle gorau i wella canlyniadau'r bobl hynny, ac yn helpu i sicrhau'r gwerth gorau o'r adnoddau prin sydd ar gael inni.
9. Nid yw'r rhan fwyaf o'r rhaglenni sy'n anelu at helpu i drechu tlodi yn rhai sy'n seiliedig ar le, ac maent ar gael i bawb, yn seiliedig ar angen. Mae'r rhain yn cynnwys Rhaglen Cefnogi Pobl, Teuluoedd yn Gyntaf, Grant Amddifadedd Disgyblion, a'r Rhaglen Cyfleusterau Cymunedol. Fodd bynnag, mae targedu adnoddau ar gyfer cymunedau penodol sydd fwyaf eu hangen yn caniatáu i ymyriadau gael eu llunio ar gyfer anghenion y gymuned, i arbedion effeithlonrwydd gael eu gwneud, ac mae hefyd yn rhoi cyfle i adnoddau'r cymunedau eu hunain gael eu defnyddio.
10. Yn y bôn, mae sylw daearyddol i raglenni cyfalaf sy'n ceisio adfywio cymunedau a gwella amgylcheddau lleol. Mae'r holl fuddsoddiad cyfalaf yn seiliedig ar le, er ei bod yn bwysig i benderfynu ar ble y bydd y buddsoddiad yn cael ei wneud. Mae Llywodraeth Cymru wedi ceisio sicrhau bod adnoddau'n cael eu rhoi i ardaloedd o amddifadedd. Drwy Leoedd Llewyrchus

Llawn Addewid, mae'r Awdurdodau Lleol yn rhannu mwy na £100m ar gyfer cynlluniau adfywio hyd at 2017. Mae'r cyllid hwn yn cael ei fuddsoddi mewn canol trefi, cymunedau arfordirol, ac ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf. Rydym yn manteisio ar y cyfleoedd y mae ein buddsoddiad cyfalaf yn eu cynnig i greu cyfleoedd i bobl mewn cymunedau lleol, gan ein bod yn cydnabod na ddylai ffrydiau cyllido gael eu hystyried ar wahân. Er enghraifft, yng Nghasnewydd, mae Cymunedau yn Gyntaf yn cynnig cyfleoedd hyfforddi pwrpasol ar gyfer aelodau o'r gymuned leol, fel eu bod mewn sefyllfa dda ac yn meddu ar y sgiliau i allu manteisio ar y swyddi sydd ar gael yn sgil y cynllun Lleoedd Llwyrchus Llawn Addewid yn eu hardal leol.

11. Y ddwy brif raglen o ran trechu tlodi yn ôl ardal ddaearyddol yw: Dechrau'n Deg a Chymunedau yn Gyntaf. Mae cyfyngiadau daearyddol y rhaglenni hyn fel a ganlyn:

Dechrau'n Deg

Mae data o'r Adran Gwaith a Phensiynau a Chyllid a Thollau ei Mawrhydi yn rhoi gwybodaeth i'r Awdurdodau am ardaloedd daearyddol sydd â'r gyfran uchaf o blant dan 4 oed sy'n byw ar aelwydydd sy'n derbyn budd-daliadau. Mae Dechrau'n Deg yn targedu'r ardaloedd hynny.

Cymunedau yn Gyntaf

Mae'r rhaglen yn canolbwyntio ar y 10% o gymunedau mwyaf amddifad yng Nghymru, yn ôl diffiniad Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru 2011. Ym mhob achos, mae mwy o bwyslais ar sicrhau bod yr unigolion, teuluoedd a grwpiau mwyaf agored i niwed yn y cymunedau hynny yn cael cymorth yn yr ardaloedd hynny.

12. Ers 2012, mae Cymunedau yn Gyntaf wedi cael rhywfaint o hyblygrwydd i weithio y tu allan i ffiniau Clystyrau. Er enghraifft, os bydd ysgol ar safle sy'n agos at Glwstwr, neu os byddant yn targedu grŵp penodol o bobl, ac mae rhai ohonynt yn byw y tu allan i ardal y Clwstwr. Y prif sylw yw'r bobl yn yr ardal a ddynodir.
13. Mae cyllid allgymorth Dechrau'n Deg yn cynnig dull integredig i'r Gwasanaethau Cymorth i Deuluoedd sy'n defnyddio'r strwythurau a'r systemau a gaiff eu darparu gan Deuluoedd yn Gyntaf, Cymunedau yn Gyntaf a Dechrau'n Deg. Amcanion allgymorth yw estyn maes Dechrau'n Deg i deuluoedd y mae eu hangen wedi'i nodi ond eu bod yn byw mewn ardaloedd nad ydynt yn rhai Dechrau'n Deg, cynnig elfen o hyblygrwydd wrth weithredu'r rhaglen, a darparu cymorth cyson i blant a theuluoedd sy'n symud allan o ardaloedd Dechrau'n Deg.

Cyflawniadau a llwyddiannau rhaglenni allweddol

14. Ymyriaethau trawsbynciol yw Dechrau'n Deg a Chymunedau yn Gyntaf. Maent yn cynnig gwerth ychwanegol ar lefel leol i wasanaethau sydd eisoes yn bodoli. Maent yn cydweithio â gwasanaethau prif ffrwd a rhaglenni tlodi

eraill i ddarparu amrywiaeth o ddulliau ymyrryd yn y cymunedau hynny y maent yn cynnig gwasanaethau.

Cymunedau yn Gyntaf

15. Ers 2012, mae'r rhaglen wedi pwysleisio ar helpu'r bobl fwyaf agored i niwed sy'n byw mewn ardaloedd o amddifadedd, gan gydnabod nad yw tlodi yn effeithio ar bawb yn yr ardaloedd hynny i'r un graddau. Mae'r rhaglen wedi'i seilio ar lai o ardaloedd mwy nag y bu yn flaenorol, ac mae wedi datblygu dull mwy cadarn sy'n seiliedig ar ganlyniadau, gan ddefnyddio Atebolrwydd yn Seiliedig ar Ganlyniadau.
16. Mae gan Gymunedau yn Gyntaf dri amcan strategol sy'n anelu at hybu Cymunedau Dysgu, Cymunedau Ffyniannus a Chymunedau Iachach. Mae'n canolbwyntio ar wella canlyniadau economaidd, addysgol/sgiliau ac iechyd ar gyfer pobl yn ein cymunedau mwyaf amddifad. Yn ystod y 12 mis hyd at Fawrth 2015, nodwyd y canlynol mewn ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf:
  - Roedd 3,534 o gyfranogwyr wedi dechrau swyddi.
  - Roedd 59 o fentrau cymdeithasol wedi'u sefydlu gyda chymorth gan Gymunedau yn Gyntaf.
  - Roedd 1,897 o gyfranogwyr wedi ennill sgiliau sylfaenol mewn TG.
  - Roedd 8,507 o gyfranogwyr wedi cael help i sicrhau eu bod yn cael y budd-daliadau yr oedd ganddynt yr hawl iddynt.
  - Roedd 6,043 o blant yn mynychu'r ysgol yn fwy aml.
  - Roedd 11,050 o blant wedi gwella eu perfformiad academaidd.
  - Roedd 5,181 o bobl wedi ennill cymhwyster.
17. Mae gan y rhaglen hon, sydd wedi hen ennill ei phlwyf, hanes o gydweithio'n agos â phobl mewn cymunedau o amddifadedd. Mae'r rhaglen wedi ennyn hyder pobl yn yr ardaloedd hyn, ac, fel canlyniad, mae wedi ennyn mwy o ddiddordeb ar gyfer ei gweithgareddau ac ar gyfer gweithgareddau ei rhaglenni partner. Amlygir hynny gan y ffaith bod Adrannau eraill y Llywodraeth a phrosiectau penodol yn gallu meithrin gallu pobl yn y cymunedau a chydweithio â'r rhai hynny sydd fwyaf mewn angen yng Nghymru. Er enghraifft, mae prosiectau ac argymhellion polisïau Ewropeaidd, megis y rhai hynny a wnaed gan y Farwnes Andrews sy'n ymwneud â diwylliant a thlodi, yn gallu defnyddio Cymunedau yn Gyntaf, fel modd o ddefnyddio grym y celfyddydau, diwylliant a threftadaeth i hybu cyfiawnder cymdeithasol yng Nghymru.
18. Mae rhaglen Cymunedau yn Gyntaf yn cael ei defnyddio fel sail i ddarparu rhaglenni eraill, fel rhaglen Esgyn, sy'n anelu at gynnis 5,000 o gyfleoedd i gael hyfforddiant a swydd i bobl ar aelwydydd di-waith erbyn diwedd blwyddyn galendr 2017.¹ Mae rhaglen Esgyn eisoes wedi'i chydabod yn un llwyddiannus. Mae wedi darparu'r model ar gyfer rhaglen fwy o lawer Cronfa Gymdeithasol Ewrop, sef Cymunedau am Waith, a fydd ar gael ym mhob un o Glystyrau Cymunedau yn Gyntaf.

---

¹ Ers 30 Tachwedd 2015, mae 2,744 o gyfleoedd i gael hyfforddiant a gwaith wedi'u darparu, a 520 o bobl wedi cael cymorth i ddechrau swydd.

19. Mae strwythur Cymunedau yn Gyntaf hefyd yn cefnogi'r gwaith o gyflwyno rhaglenni eraill yn y gymuned, gan ddefnyddio timau Cymunedau yn Gyntaf sydd wedi'u sefydlu yn y cymunedau. Mae'r Clystyrau'n meithrin cysylltiadau â'r unigolion hynny sydd bellach i ffwrdd o'r canlyniadau a ddymunir, ac yn eu cefnogi i fod yn barod i gymryd rhan mewn rhaglenni eraill, fel Twf Swyddi Cymru. Gall y strwythur sicrhau bod unigolion yn cael eu cyfeirio i ffynonellau eraill o gymorth sy'n cael eu cynnig gan rhaglenni a darparwyr gwasanaethau eraill. Mae hefyd yn gallu gweithredu fel modd o sicrhau y gall gwasanaethau prif ffrwd wneud gwaith sy'n gysylltiedig â'r agenda i drechu tlodi.
20. Roedd adroddiad gwerthuso annibynnol y llynedd wedi dod i'r casgliad fod Cymunedau yn Gyntaf yn cael ei hystyried yn rhaglen werthfawr gan nifer o'r rhai hynny sy'n ymwneud â'i chyflawni, a chan y cymunedau hynny sy'n cael budd o'r rhaglen. Adroddwyd i'r newidiadau a wnaed i gynllun y rhaglen ers 2012 sicrhau yn gyffredinol bod y cyfleoedd i gyflawni'r nodau a monitro'r cynnydd wedi gwella.

Dechrau'n Deg

21. Rhaglen sy'n ymyrryd yn ystod y blynyddoedd cynnar yw Dechrau'n Deg. Mae'r rhaglen wedi'i sefydlu ar sail y sylfaen gynyddol o dystiolaeth ryngwladol sy'n cefnogi rôl gadarnhaol dulliau ymyrryd yn ystod y blynyddoedd cynnar wrth wella datblygiad plant a phobl ifanc, gan wella eu gobeithion wrth ddatblygu i fod yn oedolion. Mae Llywodraeth Cymru wedi ehangu rhaglen Dechrau'n Deg yn sylweddol. Mae wedi ymrywmo i ddyblu nifer y plant a'u teuluoedd sy'n elwa o'r rhaglen Dechrau'n Deg o 18,000 i 36,000 erbyn diwedd tymor gweinyddiaeth hon y Cynulliad. Yn 2014-15, roedd 37,260 o blant yn cael budd o wasanaethau Dechrau'n Deg yng Nghymru ar unrhyw adeg, gan ragori ar y niferoedd disgwylidig.
22. Mae Dechrau'n Deg yn hyrwyddo bod gwasanaethau'n cael eu cyd-leoli, gan annog gweithwyr gofal plant, ymwelwyr iechyd ac amrywiaeth eang o weithwyr proffesiynol eraill i weithio yn yr un lleoliad gyda'i gilydd. Mae nifer o enghreifftiau eraill o gyd-leoli gwasanaethau, megis ysgolion a lleoliadau gofal iechyd. Mae cyd-leoli gwasanaethau yn ei gwneud yn bosibl i gynnig gwasanaeth di-dor, gan sicrhau bod y plant hynny sydd angen cymorth ychwanegol yn cael eu hatgyfeirio yn ddi-drafferth. Mae hynny'n dangos gwerth ychwanegol Dechrau'n Deg, o ran cysylltu gwasanaethau prif ffrwd â'i gilydd ac â chymunedau. Os bydd lleoliadau gofal iechyd Dechrau'n Deg wedi'u lleoli o fewn neu wrth ymyl ysgolion, mae hynny'n helpu i sicrhau bod plant yn pontio'n ddi-drafferth i'r Cyfnod Sylfaen.
23. Roedd gwerthusiad o effaith Dechrau'n Deg wedi awgrymu y gallai'r canlyniadau ar gyfer teuluoedd sy'n byw yn ardaloedd Dechrau'n Deg bellach fod cystal â chanlyniadau ar gyfer teuluoedd sy'n byw mewn ardaloedd sy'n llai difreintiedig. Roedd data ansoddol y gwerthusiad wedi dangos tystiolaeth o bob un o ganlyniadau uniongyrchol disgwylidig y rhaglen. Mae hyn yn cynnwys sgiliau iaith plant a'u datblygiad cymdeithasol ac emosiynol. Daeth

ymchwilwyr i'r casgliad bod y rhaglen Dechrau'n Deg wedi newid bywydau rhai teuluoedd sydd â lefelau anghenion uchel.

24. Mae data rheoli mwy manwl yn dynodi llwyddiant penodol mewn rhai meysydd, gan gynnwys bod 85 y cant o blant 3 oed y rhaglen Dechrau'n Deg yn cyflawni'r safonau datblygu disgwylidig, neu'n rhagori arnynt, ar gyfer sgiliau lleferydd ac iaith, a bod 92 y cant o blant 3 oed y rhaglen yn cyflawni safonau datblygu disgwylidig, neu'n rhagori arnynt, ar gyfer sgiliau cymdeithasol rhyngweithiol.
25. Fel sy'n digwydd yn achos nifer o raglenni sy'n ymyrryd yn ystod y blynyddoedd cyntaf, mae'n bosibl na fydd rhai canlyniadau'n cael eu cyflawni am nifer o flynyddoed. Mewn adroddiad a gafodd ei gyhoeddi gan y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar y llynedd, rhoddwyd sylw i gost ariannol cyfleoedd a gollwyd i gynnig cymorth cynnar wedi'i dargedu i blant a phobl ifanc. Casgliad yr adroddiad oedd mai ymyrraeth gynnar yw'r dewis doeth ac ymarferol o ystyried bod arian cyhoeddus yn fwy prin nag erioed. Mae gweithgarwch gwerthuso cyfredol yn cynnwys datblygu dull i ddilyn cynnydd canlyniadau plant Dechrau'n Deg wrth iddynt symud i'r system addysg a thrwyddi. Byddwn hefyd yn parhau i fonitro amrywiaeth o ganlyniadau iechyd, gan gynnwys faint o blant sy'n cael eu himiwneiddio, pwysau iach plant, a datblygiad plant.

Prosiect i sicrhau bod mwy o gysondeb rhwng rhaglenni trechu tlodi

26. Er ein bod yn fodlon ein bod yn ariannu'r cymysgedd iawn o raglenni i gefnogi gwasanaethau prif ffrwd, rydym hefyd yn gwerthfawrogi bod lle i wella'r holl raglenni bob amser.
27. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgymryd â darn o waith yn ddiweddar i nodi'r camau gweithredu, er mwyn sicrhau bod mwy o gysondeb rhwng y pedair prif raglen i drechu tlodi, sef Dechrau'n Deg, Cymunedau yn Gyntaf a Chefnogi Pobl, yn barod ar gyfer y flwyddyn ariannol i ddod.
28. Sefydlwyd bwrdd prosiect i wneud argymhellion ynglŷn â sut y gallai'r rhaglenni gydweithio'n well, pe byddai mwy o gysondeb a gweithgarwch integredig, pan fo hynny'n bosibl. . Mae'r bwrdd yn edrych ar sut y gellid symleiddio'r rhaglenni, er mwyn arbed arian ar weithgarwch gweinyddol i helpu i wneud y defnydd gorau o'r cyllid.
29. Sefydlwyd tri gweithgor i gynnig argymhellion ar gyllid a gwaith llywodraethu, fframweithiau perfformiad, dulliau o adrodd yn ôl, canllawiau a chyfathrebu. Roedd swyddogion Llywodraeth Cymru a rhanddeiliaid allanol wedi cymryd rhan yn y gweithgorau hyn, ac adroddwyd eu hargymhellion i'r bwrdd prosiect. Roedd y bwrdd prosiect wedi nodi nifer o gynigion ar gyfer y tymor byr a'r tymor hir, sy'n rhoi cyfle i symleiddio gwaith rhwng y pedair rhaglen.
30. Rwy'n ystyried yr argymhellion gan y bwrdd prosiect ar hyn o bryd.

Tlodi gwledig

31. Dros ystod eang o ddulliau mesur, mae Cymru wledig yn tueddu i fod mewn sefyllfa well na'r gweddill o Gymru. Mae'r rhain cynnwys incymau cyfartalog, cyfraddau cymorth i'r rhai hynny sy'n hawlio budd-daliadau, safonau addysgol, safonau iechyd a chyfraddau troseddau. Fodd bynnag, er bod ardaloedd gwledig ar y cyfan yn well na chyfartaledd Cymru o ran y dulliau mesur hyn, rydym yn cydnabod nad yw hynny'n golygu nad oes unrhyw broblem, nac ychwaith bod maint y broblem yn dderbyniol.
32. Yn ôl y dystiolaeth, mae angen yr un cymorth ar bobl sy'n byw mewn tlodi yn yr ardaloedd gwledig ag sydd ei angen ar y rhai hynny sy'n byw mewn tlodi mewn mannau eraill. Mae teuluoedd mewn ardaloedd gwledig yn wynebu costau byw, costau tanwydd a thrafnidiaeth sy'n uwch, yn ogystal â llai o fynediad at y rhyngrwyd.
33. Gan gydnabod problem tlodi gwledig, mae Adroddiadau Blynyddol 2014 a 2015 ar y cynnydd o ran cyflawni'r amcanion yng Nghynllun Gweithredu Trechu Tlodi, wedi cynnwys y camau gweithredu sy'n cael eu cymryd i wynebu tlodi gwledig. Er enghraifft, bydd cyflwyno 'trechu tlodi' fel thema drawsbynciol ar draws pob rhan o'r Rhaglen Datblygu Gwledig, yn golygu y bydd yn rhaid i raglenni a ariennir roi sylw i'r rhai tlotaf yn eu cymunedau. Mae Gwasanaethau Cynghori a ariennir drwy Lywodraeth Cymru yn parhau i ddiwallu gwahanol anghenion pobl Cymru, gan gynnwys sicrhau bod cymorth ymarferol ar gael dros y ffôn, wyneb yn wyneb mewn swyddfeydd allgymorth a lleoliadau rhanbarthol neu mewn cartrefi pobl os bydd angen. Rydym hefyd yn cydweithio'n agos â Sefydliad Polisi Cyhoeddus Cymru i adolygu'r dystiolaeth am ddulliau ymyrryd sydd wedi llwyddo mewn cymunedau gwledig. Disgwyliwn gael adroddiad ar ein casgliadau yng ngwanwyn 2016.

Y ffordd ymlaen

34. Mae tlodi'n faes cymhleth iawn. Mae pobl yn gallu profi ystod o rwystrau oherwydd eu bod yn byw ar incwm isel, sy'n golygu nad oes unrhyw atebion hawdd. Yn yr un modd, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod deinameg a phriodoleddau newid tlodi. Felly, rhaid inni asesu ein dull o weithio'n gyson, a gwneud newidiadau pan fydd angen.
35. Mae cysoni rhaglenni trechu tlodi yn rhan o'r gwaith hwnnw. Fodd bynnag, gan fod y ffordd yr awn ati i drechu tlodi yn un drawsadrannol, ac ar draws yr holl feysydd polisi, rydym am sicrhau bod ffordd gyffredin o weithio, a blaenoriaethau cyffredin, i ymdrin â thlodi. Rydym wedi pwysleisio rôl allweddol polisiau a rhaglenni prif ffrwd i ymdrin â thlodi, ac mae cyfleoedd ar gael i gryfhau'r rôl honno. Rydym am sicrhau bod trechu tlodi yn flaenoriaeth ar draws portffolios Gweinidogon, pob Adran, a phob maes polisi perthnasol.

36. Rydym wedi bod yn diweddarau ein ffordd o weithio i ganolbwyntio ar yr achosion sydd wrth wraidd tlodi. Mae'r adnoddau yn brin a'r cyllidebau yn lleihau. Yn y cyd-destun hwn, mae angen inni ganolbwyntio ar y meysydd hynny y gallwn gael yr effaith fwyaf. Mae pob un o Adrannau'r Llywodraeth wedi bod yn cydweithio i nodi'r blaenoriaethau iawn er mwyn gallu trechu tlodi.
37. Gan gydnabod mai cyflogaeth yw'r ffordd orau allan o dlodi, rhoddwn ein prif sylw i wneud y gorau o gyflogadwyedd pobl, gan sicrhau bod hwnnw'n cydfynd â'r gwaith o greu'r cyfleoedd priodol i bobl gael gwaith. Mae buddsoddi yn y blynyddoedd cynnar hefyd yn hanfodol i iechyd a datblygiad plant yn y tymor hir, a'r hyn y gallant eu cyflawni yn nes ymlaen yn eu bywydau.
38. Bydd y blaenoriaethau hyn yn cael eu hadlewyrchu yn ein ffordd o weithio wrth symud ymlaen. Rhan allweddol o weithredu gweithgareddau sy'n cefnogi hynny fydd helpu pobl yn y lleoedd y maent yn byw drwy raglenni sy'n seiliedig ar le. Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y rhaglenni sy'n seiliedig ar le yn rhan annatod o'n ffordd o weithio i drechu tlodi, ar y cyd â'r rôl a chwaraeir gan wasanaethau prif ffrwd a rhaglenni eraill.
39. Bydd rôl data, ymchwil a gwaith gwerthuso yn parhau i lywio ein ffordd o fynd ati i drechu tlodi. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod ei bod yn hanfodol inni wybod am werth yr adnoddau yr ydym yn eu buddsoddi mewn polisïau a rhaglenni, gan gynnwys gwybod a ydynt yn arwain at ganlyniadau cadarnhaol ar gyfer y bobl sy'n elwa arnynt.
40. Fel rhan o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), rydym wedi ymrwymo i'r saith nod llesiant, ac un ohonynt yw 'Cymru o gymunedau cydlynus'. Mae'n hanfodol ein bod yn gwneud popeth o fewn ein gallu i gyflawni'r nod honno. Os ydym am wneud hynny, rhaid inni neilltuo adnoddau i rai o'n cymunedau tlotaf a mwyaf agored i niwed er mwyn sicrhau eu bod yn gynaliadwy, yn ddiogel a'u bod yn cael pob cyfle i ffynnu.

Eitem 3

Yn rhinwedd paragraff(au) vi o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Strategaeth Cynhwysiant Ariannol

Rhagarweiniad

1. Pwrpas y papur hwn yw rhoi tystiolaeth i'r Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol mewn perthynas â diweddarau Strategaeth Cynhwysiant Ariannol Llywodraeth Cymru ar gyfer 2016.

Cynhwysiant Ariannol a Gallu Ariannol yng Nghymru

2. Mae ymchwil ddiweddar gan y Gwasanaeth Cynghori Ariannol¹ yn awgrymu nad yw pedwar o bob deg oedolyn yng Nghymru yn rheoli eu harian gystal ag y gallent o ddydd i ddydd. Mae bron i un o bob pump yng Nghymru mewn dyled gormodol, ac eto dim ond un o bob pump o blith y rheini sy'n mynd ati i gael cyngor ariannol neu gyngor dyledion. Mae natur dyledion wedi newid hefyd. Yn lle mynd i ddyled yn sgil gwario ar bethau nad ydynt yn hanfodol, bellach mae pobl yn mynd i ddyled er mwyn talu rhent, morgais, costau treth gyngor a biliau cartref hanfodol. Dim ond chwarter y boblogaeth sydd o oedran gweithio yng Nghymru sydd â digon o gynilion i allu ymdopi â phroblem incwm am dri mis neu fwy.

Strategaeth Cynhwysiant Ariannol Ddrafft

3. Ymrwymodd y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi (y Gweinidog) i ddiweddarau Strategaeth Cynhwysiant Ariannol 2009 yn sgil newidiadau yn yr economi, diwygio gweithdrefnau lles, pryderon ynghylch credyd cost uchel a gallu darparwyr gwasanaethau i helpu pobl tra bo'u hadnoddau eu hunain yn crebachu.
4. Sefydlwyd grŵp cynghori a gymeradwywyd gan y Gweinidog – y Grŵp Datblygu Cynhwysiant Ariannol – i gyfrannu at y gwaith o gyd-ddatblygu Strategaeth Cynhwysiant Ariannol newydd. Ar ôl i'r Gweinidog gymeradwyo'r peth, mae unigolyn a enwebwyd gan Bethan Jenkins AC wedi'i dderbyn yn aelod.
5. Mae'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft yn strategaeth gyffredinol ar gyfer pawb yng Nghymru, er mai'r rheini sydd wedi'u hallgáu'n ariannol ar hyn o bryd, neu sydd mewn perygl o gael eu hallgáu'n ariannol, fydd yn elwa fwyaf. Mae yna dair prif thema yn ogystal â themâu cyffredinol cynhwysiant digidol a sicrhau'r incwm mwyaf / lleihau gwariant. Dyma'r prif themâu:
  - Mynediad i wasanaethau ariannol a chredyd fforddiadwy;
  - Mynediad i wybodaeth ariannol, gan gynnwys cyngor ar ddyledion;
  - Meithrin dealltwriaeth a gallu ariannol.

---

¹ Money Advice Service – Financial Capability in Wales 2015

6. Yn y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft, mae Llywodraeth Cymru yn amlinellu gweledigaeth ar gyfer Cymru lle:
- bydd pob oedolyn a phlentyn yn derbyn yr addysg ariannol sydd ei hangen arno, gan ddechrau yn yr ysgol gynradd a pharhau drwy gydol eu bywyd gwaith tan iddynt ymddeol;
  - bydd gwybodaeth a chyngor gwrthrychol a dealladwy ar gael i bob oedolyn ar gredyd, dyledion, cynilo a phensiynau, ar yr adeg orau a thrwy'r cyfrwng gorau iddo ef;
  - bydd cyfrif cyfredol personol ar gael i bob oedolyn a bydd yn gallu gwneud defnydd llawn ohono;
  - bydd credyd fforddiadwy a phriodol ar gael i bob oedolyn gan fenthycwyr cyfrifol;
  - caiff pob oedolyn ei annog i gynilo, hyd yn oed symiau bach neu'n achlysurol iawn, er mwyn dangos pwysigrwydd diwylliant o gynilo, datblygu'r gallu i wrthsefyll siociau ariannol, ac fel adnodd ychwanegol erbyn y bydd pobl yn ymddeol;
  - bydd yswiriant ar gael i bob oedolyn sy'n addas i'w anghenion, am bris teg.
7. Caiff Strategaeth Cynhwysiant Ariannol 2016 ei hategu gan Gynllun Cyflawni, a fydd yn amlinellu camau mesuradwy, clir ar gyfer cyflawni ymrwymadau'r Strategaeth, a bydd yn cynnwys cynlluniau posibl i fonitro a gwerthuso hynt y Strategaeth. Awgrymwyd llunio Adroddiad Blynyddol. Caiff aelodaeth a chylch gorchwyl y Grŵp Datblygu Cynhwysiant Ariannol eu hadolygu er mwyn amlinellu ei rôl wrth edrych i'r dyfodol, yn enwedig mewn perthynas â datblygu a gweithredu'r Cynllun Cyflawni.
8. Daeth 51 ymateb i law yn sgil ymgynghoriad cyhoeddus naw wythnos ar y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft (2 Tachwedd 2015 i 4 Ionawr 2016). Ynghyd â'r ymgynghoriad ffurfiol, trefnwyd sesiynau ymgysylltu â'r rhan fwyaf o'r prif randdeiliaid, gan gynnwys awdurdodau lleol, cymdeithasau tai, darparwyr cyngor, Undebau Credyd a darparwyr credyd. Yn benodol, trefnwyd:
- Tri Fforwm Gallu Ariannol
  - Digwyddiad Rhanbarthol Trechu Tlodi
  - Gweithgor Mathemateg Llywodraeth Cymru
  - Grŵp Cynghori Allanol Trechu Tlodi Llywodraeth Cymru
  - Rhwydwaith Dileu Tlodi Plant
9. Nid oedd dadansoddiad llawn o'r ymatebion i'r ymgynghoriad ar gael pan ddrafftwyd y papur tystiolaeth hwn. Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebion i weledigaeth a phrif themâu'r Strategaeth yn cyd-fynd â'r cynigion. Yn gyffredinol, roedd rhwng 80 a 90 y cant yn cytuno â'r weledigaeth neu'r prif themâu, roedd 4 y cant (2 ymateb) ar y mwyaf yn anghytuno, ac o ran y lleill naill ai ni wnaethant ateb cwestiynau penodol neu rhoesant sylwadau heb gytuno nac anghytuno'n ffurfiol.
10. Caiff cynigion i ddiwygio'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft, yn sgil yr ymatebion i'r ymgynghoriad, eu hystyried gan y Grŵp Datblygu Cynhwysiant Ariannol ym mis Chwefror.

Cydweithredu â / Dylanwadu ar Eraill y Tu Allan i Lywodraeth Cymru

11. Mae'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol yn amlinellu sut mae Llywodraeth Cymru yn ceisio cydweithio â sefydliadau partner – yng Nghymru ac ar lefel y DU – i sicrhau y gweithredir ar y cyd wrth fynd i'r afael â phroblem allgáu ariannol. Croesawyd hyn mewn digwyddiadau ymgynghori a gwnaed nifer o sylwadau ac awgrymiadau ychwanegol yn ystod yr ymgynghoriad. Dim ond dau o'r ymatebwyr oedd yn anghytuno â'r cynigion i gydweithio.
12. Yn dilyn adroddiad Pwyllgor Cynhwysiant Ariannol y DU 2015², sefydlwyd Bwrdd Gallu Ariannol y DU a lansiwyd Strategaeth Gallu Ariannol ar gyfer y DU³ ym mis Hydref 2015. Caiff Cymru ei chynrychioli ar Fwrdd Gallu Ariannol y DU a byddwn yn defnyddio ein lle ar y bwrdd i ddylanwadu ar lefel y DU mewn perthynas â'r ymrwymadau yn Strategaeth Cynhwysiant Ariannol Llywodraeth Cymru.
13. Ym mis Tachwedd 2015, ynghyd â llunio Strategaeth Gallu Ariannol y DU, aethpwyd ati i gyhoeddi Strategaeth Gallu Ariannol ar gyfer Cymru⁴. Mae'r diffiniad o allu ariannol a ddefnyddir yn y strategaeth yn ehangach na'r un a ddefnyddir gan Lywodraeth Cymru, gan ei fod yn cynnwys mynediad i wasanaethau a chynnyrch ariannol y mae Llywodraeth Cymru yn eu hystyried yn allweddol ynddynt eu hunain i sicrhau cynhwysiant ariannol. Yn dilyn trafodaethau gyda'r Grŵp Datblygu Cynhwysiant Ariannol, cytunwyd – lle roedd yn briodol – i integreiddio elfennau o'r Strategaeth Gallu Ariannol fel rhan o brif themâu Strategaeth Cynhwysiant Ariannol Llywodraeth Cymru.
14. Yn 2016, caiff strategaethau eu cyhoeddi gan grwpiau allanol a fydd yn ategu cynhwysiant ariannol yng Nghymru. Bydd yn bwysig bod Cynllun Cyflawni'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol yn rhoi ystyriaeth i strategaethau o'r fath, gan gynnwys:
  - Strategaeth Gwasanaethau Cyngori, y Rhwydwaith Cyngori Cenedlaethol
  - Strategaeth Undebau Credyd, yr undebau credyd yng Nghymru

Cydlynu'n Effeithiol â Chynlluniau Gweithredu Trechu Tlodi / Tlodi Plant, Cynllun Cydraddoldeb Strategol, Cynhwysiant Digidol a Strategaethau Eraill y Llywodraeth

15. Mae yna gysylltiadau clir rhwng y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft a blaenoriaethau Llywodraeth Cymru, er enghraifft Trechu Tlodi a diweddarau Fframwaith Strategol a Chynllun Cyflawni Cynhwysiant Digidol.
16. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i'r uchelgais o ddiddymu tldi plant erbyn 2020, ac mae'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol yn cyfrannu'n uniongyrchol at gyflawni pumed amcan y Strategaeth Tlodi Plant ddiwygiedig

---

² Y Comisiwn Cynhwysiant Ariannol <http://www.financialinclusioncommission.org.uk/report>

³ Strategaeth Gallu Ariannol ar gyfer y DU http://www.fincap.org.uk/uk_strategy

⁴ Strategaeth Gallu Ariannol ar gyfer Cymru <http://www.fincap.org.uk/cymru>

- “helpu teuluoedd sy’n byw mewn tlodi i gynyddu incwm eu haelwydydd trwy gyngor ynghylch dyledion a chyngor ariannol, camau gweithredu i fynd i’r afael â’r “premiwm tlodi” (lle mae aelwydydd yn talu mwy am nwyddau a gwasanaethau) a chamau gweithredu i liniaru effeithiau’r diwygiadau lles”.
17. Mae helpu rhieni i gynyddu eu hincwm yn rhan allweddol o drechu tlodi plant. Gall mentrau cynhwysiant ariannol a digidol helpu i liniaru ar effaith tlodi, drwy gefnogi teuluoedd a rhoi’r sgiliau a’r adnoddau iddynt allu gwneud i’w hincwm fynd ymhellach. Mae cymryd camau i fynd i’r afael â’r premiwm tlodi yn arbennig o bwysig, gan fod cael eich allgáu o wasanaethau prif ffrwd yn aml yn golygu bod teuluoedd sy’n byw mewn tlodi yn talu mwy am wasanaethau sylfaenol fel tanwydd, bwyd, tai a chredyd. Mae mynediad i wasanaethau ariannol fforddiadwy a chefnogi gwasanaethau sy’n rhoi gwybodaeth a chyngor ar faterion sy’n ymwneud â dyled, diwygio lles, mynediad i fudd-daliadau, tai, rheoli arian, cynyddu incwm a chwestiwn gwahaniaethu yn hollbwysig. Mae cefnogi plant, pobl ifanc a’u teuluoedd i gynyddu eu gallu ariannol hefyd yn hanfodol.
  18. Mae’r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft hefyd yn cyfrannu’n uniongyrchol at amcan cyntaf Cynllun Cydraddoldeb Strategol Llywodraeth Cymru 2012-2016, sy’n ymwneud â gwasanaethau gwybodaeth a chyngor, ac efallai ei bod yn cyfrannu’n anuniongyrchol at amcanion eraill. Mae trafodaethau ar amcanion drafft posibl Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2016-2020 yn awgrymu cysylltiad agosach, er enghraifft amcan gwasanaethau gwybodaeth a chyngor, ac amcan newydd i leihau tlodi a’i effaith.
  19. Caiff y cysylltiadau rhwng y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft a blaenoriaethau eraill Llywodraeth Cymru eu gwyntyllu yn adran “Y sefyllfa ar hyn o bryd” y Strategaeth ddrafft. Ymhlith y strategaethau a’r rhaglenni perthnasol mae Cymunedau yn Gyntaf; Dechrau’n Deg; Teuluoedd yn Gyntaf; Cymunedau am Waith; Esgyn; Cartrefi Clyd (gan gynnwys cynlluniau Nyth ac Arbed); Cefnogi Pobl; Dyfodol Llwyddiannus a’r Fargen Newydd ar gyfer y Gweithlu Addysg. Caiff gweithgareddau i hyrwyddo cynhwysiant ariannol hefyd eu datblygu wrth weithredu ar sail y Bil Rhentu Cartrefi (Cymru), Deddf Tai (Cymru) 2014, a Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

Addysg Ariannol a’r Cwricwlwm, Arholiadau, Arolygiadau a Chymorth i Athrawon

20. Ers 2008, mae addysg ariannol wedi bod yn rhan o gwricwlwm ysgolion yng Nghymru drwy raglen astudio Mathemateg, ac yn rhan hefyd o fframweithiau anstatudol Addysg Bersonol a Chymdeithasol a Gyrfaoedd a Byd Gwaith.
21. Mae rheoli arian yn elfen allweddol o’r Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol, sydd wedi bod yn un o ofynion statudol y cwricwlwm ers Medi 2013. Mae’r Fframwaith yn cryfhau trefniadau presennol y cwricwlwm ac yn helpu pob athro i wneud llythrennedd a rhifedd yn rhan o’r cwricwlwm drwyddi draw.

22. Ym mis Medi, cyflwynwyd rhaglen astudio statudol newydd ar gyfer Mathemateg ar draws lleoliadau cynradd ac uwchradd, ac roedd elfennau llythrennedd a rhifedd y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd yn rhan ohoni. Mae arian a rheoli arian hefyd yn nodweddion sy'n ymddangos yn y profion rhifedd cenedlaethol.
23. Mae'r rhaglen astudio fathemateg newydd hefyd yn adlewyrchu'r gofynion o ran cynnwys y cymwysterau TGAU diwygiedig. Mae addysg ariannol a rheoli arian yn rhai o egwyddorion pwnc TGAU diwygiedig Mathemateg a Mathemateg-Rhifedd, y dechreuwyd eu haddysgu gyntaf ym Medi 2015. Rydym yn disgwyl y caiff y rhan fwyaf o ddysgwyr eu cofrestru ar gyfer y ddau TGAU Mathemateg newydd ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 4; mae ein mesurau perfformiad ar gyfer CA4 wedi'u cynllunio i hybu hyn. Fodd bynnag, yn achos rhai dysgwyr dim ond y TGAU Mathemateg-Rhifedd fydd yn briodol ar eu cyfer.
24. Mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu cyfres o adnoddau ar wefan Dysgu Cymru. Maent wedi'u bwriadu ar gyfer athrawon ac awdurdodau lleol/consortia er mwyn gwella eu gwybodaeth ac fel y gallant ganfod cyfleoedd i ddarparu addysg ariannol yn eu dosbarthiadau. Hefyd, a thrwy gyllid Llywodraeth Cymru i Consortia i'w helpu i gyflwyno'r rhaglenni astudio newydd a'r cymwysterau TGAU Mathemateg, mae'r Consortia yn cydweithio ag ysgolion i gyd-ddatblygu adnoddau a rhannu arferion, gan gynnwys mewn perthynas ag addysg ariannol.
25. Mae'r Gweinidog Addysg a Sgiliau wedi ymrwymo i roi'r dasg i Estyn o gynnal adolygiad thematig ar yr addysgu a'r dysgu sy'n digwydd yng Nghymru mewn perthynas ag addysg ariannol. Mae hyn yn debygol o ddigwydd yn ystod y flwyddyn academaidd nesaf. Caiff addysg ariannol ei hystyried fel rhan o'r gwaith o ddiwygio'r cwricwlwm yn ehangach, a'r bwriad yw y bydd tasg Estyn yn helpu gyda'r broses hon.
26. Bydd yr adolygiad thematig yn rhoi arweiniad clir i Lywodraeth Cymru ac argymhellion ar feysydd i'w gwella. Bydd hefyd yn nodi meysydd lle mae yna arferion da y gall Llywodraeth Cymru, Consortia rhanbarthol a rhanddeiliaid ehangach weithredu arnynt. Byddai adroddiad Estyn hefyd yn rhoi sicrwydd i'r Cynulliad Cenedlaethol bod addysg ariannol yn dal yn rhan bwysig o'r cwricwlwm, a'i bod yn cael digon o gefnogaeth mewn ysgolion. Gallai canlyniadau'r adroddiad hefyd ddylanwadu ar ddatblygiad y *Cwricwlwm am Oes* newydd drwy Faes Dysgu a Phrofiad Mathemateg a Rhifedd.

Cyllidebau

27. Daw cyllid i gefnogi ymrwymadau a blaenoriaethau cynhwysiant ariannol o gyllidebau ar draws nifer o bortffolios gan y bydd rhaglenni presennol Llywodraeth Cymru yn helpu i weithredu'r camau a nodir yn y Cynllun Cyflawni mewn meysydd fel cynhwysiant digidol, tlodi bwyd a thanwydd, cymorth i grwpiau sy'n agored i niwed a chymorth tai.
28. Er y bydd yna gyllidebau amrywiol yn cefnogi'r agenda hon, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo cyllid mawr i feysydd penodol. Er enghraifft, ym Mawrth

2014, ymrwymwyd £1.9 miliwn hyd fis Mawrth 2017, ar gyfer mudiad yr Undebau Credyd er mwyn helpu unigolion sydd wediu hallgáu'n ariannol. Erbyn Medi 2015 (hanner ffordd drwy'r prosiect), mae'r cyllid wedi galluogi'r pymtheg Undeb Credyd sy'n rhan o'r prosiect i ddarparu dros 14,600 o fenthyciadau, sef £11.3m. O dan y gwasanaethau cynghori, rydym wedi cefnogi Cynllun Cyngor Gwell: Bywydau Gwell (BABL) sy'n cael ei redeg gan Gyngor ar Bopeth (£2.2m y flwyddyn). Mae'n rhoi cyngor ar y budd-daliadau sydd ar gael i bobl. Yn ystod hanner cyntaf 2015/16 mae'r cynllun wedi helpu mwy na 9000 o bobl a gafodd fwy na £10m o fudd-daliadau. Yn ogystal â Cyngor Gwell: Bywydau Gwell, rydym wedi darparu cyllid drwy ein Grant Gwasanaethau Cynghori Rheng Flaen (£2 miliwn yn 2015/16) sy'n helpu gwasanaethau cynghori i roi cymorth gyda materion budd-daliadau lles; dyledion a thai. Yn ystod hanner cyntaf 2015/16, ymatebwyd i fwy na 26,500 o geisiadau, gan sicrhau bron i £5 miliwn yn incwm pobl. Mae'r Gronfa Cymorth Dewisol sy'n ymateb i'r galw wedi parhau i helpu'r rheini sydd yn yr angen mwyaf. Mae'r Gronfa hon yn rhoi cymorth brys i rhwng 1,500 a 2,000 o bobl bob mis. Roedd nifer y dyraniadau o'r Gronfa yn ystod y ddwy flynedd gyntaf (13/14 a 14/15) yn dod i bron i 57,500, sef £14.8m. Yn ystod trydedd blwyddyn y cynllun, hyd yma mae mwy na £4.2 miliwn wedi'i ddyfarnu.

29. Mae'r cyllid i ysgolion ar gyfer addysg ariannol o fewn y cwricwlwm yn rhan o'r adnodd a ddarperir ar gyfer awdurdodau lleol drwy'r Grant Cynnal Refeniw. I gefnogi'r newidiadau yn y cwricwlwm ac mewn cymwysterau dros y 2 flynedd ariannol ddiwethaf, mae Llywodraeth Cymru wedi rhoi £3.74 miliwn i gonsortia addysg er mwyn helpu ysgolion i wneud newidiadau i gwricwlwm a chymwysterau Cymraeg, Saesneg a Mathemateg (gan gynnwys addysg ariannol). Yn ogystal, darparwyd dros £95 mil i gyhoeddi amrywiaeth o Ddeunyddiau Asesu Addysgu dwyieithog i helpu'r broses o addysgu a dysgu'r cymwysterau TGAU newydd mewn Mathemateg a Mathemateg-Rhifedd. Cost y gwaith yw £95,975.

Casgliad

30. Mae'r drafodaeth a gafwyd gyda'r prif randdeiliaid a'r dadansoddiad manwl o'r ymatebion i'r ymgynghoriad ar y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddrafft wedi dangos ymrwymiad sefydliadau ledled Cymru i hyrwyddo cynhwysiant ariannol a mynd i'r afael â phroblem allgáu ariannol – yn nhermau'r hyn sy'n ei achosi a'i effeithiau.
31. Ym Mawrth 2016, caiff y Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ddiwygiedig ei chyhoeddi a bydd yn rhoi ystyriaeth i'r safbwyntiau a fynegwyd gan y rheini a ddaeth i'r digwyddiadau ymgynghori ac a ymatebodd yn ffurfiol. Bydd yr wybodaeth hon hefyd yn dylanwadu ar y gwaith o ddatblygu'r Cynllun Cyflawni yn nes ymlaen yn 2016. Bydd hwnnw'n cadarnhau sut bydd Llywodraeth Cymru a'i phartneriaid yn cydweithio i weithredu'r ymrwymadau a hyrwyddo cynhwysiant ariannol a gallu ariannol er budd bawb yng Nghymru.

BETHAN JENKINS AC / AM

Aelod Cynulliad Plaid Cymru - Gorllewin De Cymru
Plaid Cymru Assembly Member - South Wales West

75 Briton Ferry Road
Melincryddan
Neath
SA11 1AR
Tel; 01639 643549

Christine Chapman AM
Chair, Communities, Equality and Local Government Committee
National Assembly for Wales

January 19, 2016

REF: BJDH-CC-FIS-19-01-16

Dear Christine,

Financial inclusion strategy

You have asked for my views on the above refreshed strategy, and how it ties in with the policy objectives of my Financial Education & Inclusion (Wales) Bill.

I am laying out below the issues I raised in a letter to the Minister for Communities and Tackling Poverty in October last year. I should stress, before moving onto those points, that I have since met with the minister's officials and that the refresh remains a piece of work very much still in development – that is, they have the refresh in place but the action plan for implementing it – all important when considering outcomes has yet to be delivered.

This concerns I raised were threefold:

1. The accountability and effectiveness of the proposals;
2. The absence of an action plan;
3. The content of the proposals.

The first concern is perhaps the most important. As the proposals were presented, I struggled to see how this was an improvement on what is already in existence and, without robust accountability built into the process, I envisaged financial inclusion returning to this very same point in five-to-ten years' time.

My proposal here was to expand the remit of the Financial Inclusion Development Group (FIDG) from its current role of merely monitoring developments, to being responsible for the delivery of the strategy. I told the minister that this can be most effectively provided through an annual report on the progress of the new strategy, authored by FIDG and presented to the Assembly by any future Minister. This would allow a public discussion of financial inclusion at least once a year, as well as being able to measure whether the strategy is meeting its purpose. It would be odd - to put it mildly - if the Welsh Government were to introduce a strategy with no effective means of charting its effectiveness.

Secondly, I could not understand how the current document went out for consultation when it contained not one single, demonstrable action in exactly how this strategy would be delivered. I subsequently discovered that an action plan is to follow, which I found odd. Surely an action plan should be contained within the strategy? At present we have no clear idea of how the strategy's success (or otherwise) will be measured.

I took the draft strategy's commitments one-by-one, with my comments beneath. But I must say that good intent is undeniable here. I very much welcome that. What I think is lacking is a clear route from where we are to where we want to be on financial inclusion in Wales.

Access to Affordable Credit and Financial Services

Commitment: Welsh Government and Department for Work and Pensions to work with Wales Job Centre Plus to consider options for signposting Universal Credit claimants to credit unions offering rent or budgeting (jam jar) accounts where appropriate.

- *Need to know whether this has buy-in from DWP (and Wales Job Centre Plus), and what those options are? How will those options be translated into*

actions? Will time frames be attached to them or targets, and how will they be scrutinised?

Commitment: Welsh Government will work with key partners to ensure everyone has access to a transactional account, with people supported and encouraged to make an informed choice of an appropriate account for their circumstances and to make full use of their account.

- *Who are the key partners? What form will the support take? How will you ensure take-up? How will this commitment be measured? How do you think “encouraging ... an informed choice of an appropriate account” is going to work effectively? Time scales for introduction?*

Commitment: Welsh Government will work with key partners and the Link network to ensure those areas identified as being a priority for free to use cash machines are looked at as a matter of urgency.

- *This appears to me to be beyond the remit of what is possible, given that the National Assembly has no competence for financial services and that the Link network is commercially-run. Therefore they are not obliged to provide free-to-use machines, should it choose not to. Given the urgency, what are the time frames for achieving this commitment?*

Commitment: Welsh Government will work with the credit union sector, and other providers of affordable credit, to consider options for improving access to affordable short-term credit / money, on an all Wales basis. Part of this will ensure information is provided to ensure a greater understanding of the ways to access credit and their comparable costs.

- *I met with many credit union staff during the research I conducted for my Bill, and what came over – quite strongly – was that there is a difference in what the Welsh Government believes credit unions can deliver, and what they are really capable of. This requires far more explanation – again in terms of how this commitment will be organised, when it will be introduced, and how it will be measured.*

Commitment: Welsh Government will work with partners to develop and strengthen the signposting provided to Discretionary Assistance Fund applicants to help meet their wider financial needs, and to increase the number of partners who are working with their clients and supporting them to apply to the Discretionary Assistance Fund.

- *Are you satisfied that the strategy conclusively makes the case that it is signposting that is the answer to any lack of take-up? Requires time frames and means for measuring effectiveness.*

Commitment: Welsh Government will work with the credit union sector to further encourage the take up of Payroll Deduction (or through direct debits) across the public and private sectors

- *See my comments above. Does the Welsh Government have an assurance from all Welsh credit unions that this can be delivered? If so, by when, and how will it be scrutinised?*

Commitment: Local Authorities, Credit Unions and Housing Associations should encourage clients and tenants to have appropriate insurance cover for themselves and their possessions, and consider the provision of competitively priced products.

- *There doesn't appear to be any commitment from the Welsh Government here. Could there not instead be a duty, wider in its remit, particularly where local authorities are concerned, along the lines of what was proposed in my Bill? At present, this feels like a case of leading a horse to water but then not bothering to see whether it's taken a drink.*

Access to Financial Information, including Debt Advice

Commitment: Welsh Government will work with partners to develop the Money Made Clear web-site to ensure it continues to provide information on what support is available to those who most need it. In addition, given not all people will access the internet, we will work with appropriate partners to consider what further join up and awareness raising needs to be done in this area.

- *For those people not online, could your government leverage its support to advice networks to compel them to utilise this resource? Are there time frames and measurement for this point?*

Commitment – Welsh Government and partner organisations to ensure equitable access to advice services according to need, and to publicise trusted online resources and availability of quality assured and accredited information and advice services through relevant websites, newsletters, events and other promotional opportunities

- *Will the action plan contain details of how this will work? Requires time frames and means for measuring effectiveness. How will you define 'trusted' online resources? How will you identify and use trusted intermediaries who will provide the social proof that we know consumers look for? Will you refuse to work with organisations if they do not sign up to the sentiments of the financial inclusion strategy?*

Commitment: Welsh Government and partner organisations will use evidence and best practice examples to understand impact of other policies and practices on financial inclusion and effect policy changes where they have responsibility or influence change where leverage can be achieved.

- *Not a commitment. Cannot be measured, either.*

Commitment: Welsh Government and partners to produce a directory for information and advice services and develop plans to ensure content is accurate, accessible and up-to-date.

- *How will this be publicised? Requires time frames and means for measuring effectiveness.*

Commitment: Welsh Government will only extend financial support for quality assured information and advice provision and will encourage partner organisations to adopt the same policy.

- *Welcomed, but requires time frames and means for measuring effectiveness.*

Commitment: partner organisations to identify and train front line staff who can provide signposting services and ensure they have access to the most up-to-date information on advice services in their areas and links to appropriate online resources

- *Welcomed, since this proposal was included in the Bill. However, the refresh should refer to the Bill for ideas on how to make this more robust, and measureable. Need time frames for introduction.*

Commitment: Welsh Government will work with its own, and partners' programmes, which support people into employment to ensure the barriers financial exclusion present to entering employment, are addressed.

- *Requires time frames and means for measuring effectiveness.*

Building Financial Understanding and Capability

Commitment: Welsh Government, through a revised Financial Inclusion Development Group, will support MAS Wales to take forward proposed actions in the MAS Financial Capability Strategy for Wales which contribute to the commitments of this Financial Inclusion Strategy.

- *This needs considerable clarification. What will a "revised" FIDG look like? What will be its responsibilities? Who will it report to? Will it be appointed to? Who would do that?*
- *There also needs to be a clear distinction between what the Welsh Government and what MAS Wales will be responsible for delivering. This is extremely important. What exactly will MAS Wales be doing? Is it shaping strategy or merely delivering it? What kind of oversight will there be? What is the reporting process? What are the timelines for delivery?*

Commitment: Welsh Government will ensure appropriate links between promoting digital inclusion and financial inclusion are included in the refresh of the combined Delivery Digital Inclusion Strategic Framework and taken forward through the Digital Inclusion Delivery Plan.

- *Welcomed. How will this be measured and when will it be introduced?*

Commitment: Welsh Government will ensure effective implementation of the new mathematics GCSEs, the Welsh Baccalaureate and the revised mathematics programme of study across all maintained education settings in Wales, supported by the New Deal for the Education Workforce.

- *A commitment through primary legislation to providing financial education – a core life skill – would give the education system the flexibility to provide opportunities for families to learn about money together. Given the overwhelming evidence not only that financial behaviour is largely learned from parents, but that pupils given financial education are able to “trickle up” that knowledge, this would have benefitted from a holistic, decisive solution. How will the Welsh Government demonstrate that this commitment will be adhered to, and by when?*

Commitment: Through the Minister for Education and Skills remit to ESTYN, they will be charged with reviewing the teaching and learning of financial education in Wales.

- *Welcomed. But I would like to see this strengthened to reflect the nature of the discussions we had when we negotiated my Private Members Bill- that there would be 3 yearly thematic reviews. These should also be reported to the Assembly.*

Commitment: Welsh Government and partners will work to encourage private sector organisations to sponsor corporate social responsibility (responsible business practice) projects relating to financial education / capability.

- *How will this work? How will it be measured and when will it be introduced?*

Commitment: Welsh Government will work with and support partner organisations to promote and encourage financial capability initiatives targeted at parents, families, children and young people, including through informal and peer-to-peer interventions.

- *This would benefit from far stronger, top-down direction from the Welsh Government, with duties imposed on local authorities. There are a lot of very good financial capability initiatives, but without greater co-ordination, this runs*

the risk of being delivered unevenly, paving the way for “postcode lottery” services. A clearly-defined and agreed standard, together with measurable targets and timelines would give this commitment far greater punch.

Commitment: Welsh Government will work with partners to promote the use of examples of not spending more than necessary as a means to engage people in digital inclusion initiatives.

- *Not really sure what this means. Is this aimed at curbing online and smartphone gambling? That would be welcome, but recognise the difficulties when this lies outside the competence of the Assembly. What exactly would be promoted, how would it be measured, and when would it be introduced.*

When I was drawn to take forward private members’ legislation, I chose the improving of financial capability directly as a result of my experiences working for my constituents. It was drawn up with the express intention of helping to bring about a Wales where school leavers were renowned for their financial education and where the population as a whole was far more financially capable. In order to achieve that, we drew up outcomes – measurable outcomes – to ensure that the process wasn’t in vain. I was – and remain – of the opinion that this issue is far too important for us to fail.

Much of this letter is a variation of the correspondence I sent to the Minister.

Kind Regards,

Bethan Jenkins AM South Wales West

Aelod Cynulliad Plaid Cymru - Gornllewin De Cymru
Plaid Cymru Assembly Member - South Wales West

Eitem 4

27 Ionawr 2016 – Papurau i'w nodi

Rhif papur:	Mater	Gan	Cam gweithredu
Papurau cyhoeddus i'w nodi			
4	Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru - Adroddiad Blynyddol	Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol	Gohebiaeth mewn perthynas ag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru – Adroddiad Blynyddol 2014/15

Mark Drakeford AC / AM
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: MA-P-MD-1611-15

Christine Chapman AM
Chair
Communities, Equality and Local Government Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff
CF99 1NA

19 January 2016

Dear Christine

Thank you for your letter of 15 December. I note your comments on the Public Services Ombudsman for Wales (PSOW) annual report for 2014/15 which I received in July.

You highlighted the upward trend in complaints about NHS bodies received by the Ombudsman's office over the past five years. I would expect there to be a rise in the number of complaints since the Putting Things Right process was introduced in April 2011 which made it easier for people to have their issues dealt with.

The PSOW annual report also states that there was only a 1% increase in health body complaints over 2013/14. This may be as a result of the publication of the Evans report, "The Gift of Complaints" in 2014 and the ongoing work to implement the recommendations. These include the need to support and empower staff to deal with concerns quickly and at source by 'nipping them in the bud' before they escalate into complaints. This approach should lead to more concerns being managed informally to the satisfaction of the user and eventually to a lower referral rate to the PSOW.

While we wish to encourage a culture in which patients and families feel able to raise concerns, and are supported in doing so, it is nevertheless important to put cases which are raised with the Ombudsman in perspective. During 2014/15, there were more than 22 million planned appointment in primary care, one million attendances at A&E Departments and 756,000 hospital admissions. The Ombudsman received 769 health related complaints.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

English Enquiry Line 0300 0603300
Llinell Ymholiadau Cymraeg 0300 0604400
Correspondence.Mark.Drakeford @wales.gsi.gov.uk

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

New arrangements for handling social services complaints also came into effect in August 2014. This provided for a simplified process and aligns social services with other public services, notably the NHS. These procedures are similarly based on the key principle that everyone who makes a complaint about social services in Wales has a right to be listened to. Their views, wishes and feelings must be heard; and their concerns should be resolved quickly and effectively. For that reason, I would also expect a rise in the number of social services complaint received.

Best wishes,
Mark.

Mark Drakeford AC / AM

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon